

सोने आणि सोन्याच्या किंमतीवर परिणाम करणारे घटक**डॉ. दत्तात्रय निवृत्ती वाघमारे**

सहाय्यक प्राध्यापक, डॉ. घाळी कॉलेज, गडहिंग्लज

Corresponding Author - डॉ. दत्तात्रय निवृत्ती वाघमारे**DOI- 10.5281/zenodo.12754319****सारांश:**

जरी भारत देशामध्ये सोन्यामधील एकूण मागणी अल्पशा प्रमाणात कमी झालेली असेल. सोन्याच्या दागिन्याची, सोन्याच्या बार आणि नाण्यातील मागणी कमी झाली असेल त्याचप्रमाणे दरडोई ग्राहकांची सोन्याला मागणी कमी झालेली असली तरी जगामध्ये निर्माण झालेली अशांतता (युद्धे), देशाच्या चलनाचे घटत चाललेले मूल्य, आंतरराष्ट्रीय बाजारातील एकूणच सोन्याची मागणी-पुरवठा ही सोन्याच्या किंमती वाढण्यास कारणीभूत ठरत आहे. परंतु भारत देशामध्ये सोन्याच्या सणवार, लग्नसमारंभासाठी आणि गुंतवणूक यासाठी सोन्याची केली जाणारी मागणी ही सोन्याच्या कितीही किमती वाढल्या तरी सोन्याची मागणी होत असताना दिसत आहे, त्यामागील कारणे आपली संस्कृती, प्रथा आणि सोन्यावरील विश्वास इत्यादी आहेत.

मुख्यशब्द: सोने, सोन्याची मागणी आणि पुरवठा, सोन्याच्या खाणी आणि उत्पादन इत्यादी**प्रस्तावना:**

प्राचीन भारत हे दागिने, मौल्यवान दगड आणि धातूंचे जागतिक व्यापार केंद्र होते आणि आजही आहे. त्यामुळेच सोन्याला प्राचीन काळापासून भारतीय संस्कृतीत अनन्य साधारण महत्त्व आहेच त्याबरोबर आर्थिक विकासामध्ये याचे महत्त्व नेहमीच अधोरेखित होत आलेले आहे. जगामध्ये भारत हा सोन्याच्या प्रमुख ग्राहकांपैकी एक देश आहे. सोने हे समाजात प्रतिष्ठा वाढवणारी अशी वस्तू समजली जाते त्याचबरोबर भारतीय लोक पूर्वीपासून सोन्यामधील गुंतवणूक एक सुरक्षित व निश्चित लाभ देणारी गुंतवणूक असे मानतात. तसेच अर्थव्यवस्थेला स्थैर्य याचे म्हणून देश सोन्याचा साठा करतात. यामुळे एकंदरीत सोन्याच्या मागणीत वाढ होत आहे. याचा परिणाम भारतामध्ये इतर देशाकडून ज्या वस्तूंची आयात केली जाते त्यापैकी सोन्याची आयात ही सर्वाधिक वस्तूंपैकी एक आहे. एक महत्त्वाची बाब म्हणजे भारतातील सोन्याची मागणी प्रामुख्याने आयातीद्वारे पूर्ण केली जाते. सोन्याच्या आयातीत भारत हा एक प्रमुख देश आहे. आर्थिक वर्ष २०२२ मध्ये, भारताच्या सोन्याच्या आयातीचे मूल्य ३.४ ट्रिलियन भारतीय रुपयांपेक्षा जास्त असल्याचा अंदाज आहे जो २०११ मध्ये १.८ ट्रिलियन भारतीय रुपये एवढा होता.

भारतामध्ये दिवसेंदिवस सोन्याच्या किंमतीत मोठ्या प्रमाणात वाढ होत आहे. सोन्याच्या किंमतीवर परिणाम करणारे घटक शोधायचे म्हंटले तर काही संख्यात्मक व गुणात्मक दृष्टिकोनाबरोबरच अल्पकालीन व दीर्घकालीन यानुसारही शोधू शकतो. तत्पूर्वी आपण भारतातील सोन्याचा उपयोग, सोन्याच्या खाणीचे उत्पादन, सोने शुद्धीकरण कारखाने, सोन्याची मागणी आणि पुरवठा या बाबीवरती दृष्टिक्षेप टाकूया.

संशोधनाची उद्दिष्टे:

१. सोन्याचा उपयोग आणि सोन्याचे उत्पादन यांचा अभ्यास करणे.
२. भारतातील सोने शुद्धीकरण कारखान्याचा अभ्यास करणे.
३. भारतातील सोन्याच्या मागणी आणि पुरवठ्याचा अभ्यास करणे.

संशोधन पद्धती:

सदर संशोधन पेपर हा दुय्यम सामग्रीवर आधारलेला आहे. पेपरसाठी लागणारी माहिती ही पेपर, अहवाल आणि पुस्तके यामधून गोळा केलेली आहे. गोळा केलेली दुय्यम सामग्रीवर टक्केवारी आणि वार्षिक वृद्धीचा दर यांचा वापर करून निष्कर्ष काढलेले आहेत.

सोन्याचा उपयोग:

सोन्याचे अलंकार, सोन्याचे बार आणि नाणी याबरोबरच सोन्याचा वापर इलेक्ट्रॉनिक्स उद्योगांमध्ये केला जातो. वेगवेगळे जोड, तारांचे जोड यामध्ये सोन्याचा वापर केला जातो. वैद्यकीय क्षेत्रात सोडियम ऑर्थिओमलेट वा ऑर्थिओग्लुकोज ही अल्पप्रमाणात सोन्याचा अंश असलेली औषधे बनवली गेली आहेत. सोन्याची काही समसंयुगे काही कर्करोगांच्या उपचारांसाठी वापरली जातात. त्याचा उपयोग शस्त्रक्रियांसाठीची उपकरणे, वैद्यकीय उपकरणे यातही होतो. अंतराळ क्षेत्रात सोन्याचा वापर होतो. तेथे उष्णतेचे नियमन करण्यासाठी सोन्याचा पातळ थर दिलेली उपकरणे वापरली जातात. त्याचप्रमाणे एखाद्या पदार्थावर त्याच्या सुरक्षेसाठी किंवा त्याला शोषिवंत करण्यासाठी यांत्रिक आणि रासायनिक साधनांद्वारे सोने चढविले जाते

उत्पादनानुसार जगातील १० सर्वात मोठ्या सोन्याच्या खाणी:

यूएसए मधील नेवाडा सोन्याची खाण ही सर्वात मोठी सोन्याची खाण आहे, ज्यातून ९४.२ दशलक्ष टन सोन्याचे उत्पादन होते. इंडोनेशियातील ग्रासबर्ग हे दुसरे सर्वात मोठे आहे, जे ५५.९ दशलक्ष टन सोने आणि भरपूर तांबे तयार करते. ३२.५ दशलक्ष टन सोन्याच्या उत्पादनासह रशियातील ओलिम्पियाडा तिसऱ्या क्रमांकावर आहे. जगामध्ये चौथा ऑस्ट्रेलियातील बोडिंग्टन येथे २४.८ दशलक्ष टन उत्पादन होते. तसेच पाचवा क्रमांक काँगोचे लोकशाही प्रजासत्ताक येथील किबाली (२३.३ दशलक्ष टन), सहावा क्रमांक डोमिनिकन रिपब्लिक येथे पुएब्लो व्हिएजो (२२.२ दशलक्ष टन), सातवा क्रमांक पापुआ न्यू गिनी येथील लिहीर (२१.८ दशलक्ष टन), आठवा क्रमांक माली येथील लुलो-गौकोटो (२१.३ दशलक्ष टन), नववा क्रमांक क्यूबेक, कॅनडा येथील कॅनेडियन मालार्टिक (२०.६ दशलक्ष टन), आणि दहावा क्रमांक ऑटारियो, कॅनडा येथील वळसा तलाव (२०.३ दशलक्ष टन) सोन्याच्या उत्पादन लागतो.

भारतातील सोन्याच्या खाणीचे उत्पादन:

भारतामधील प्रमुख खाणीतून सन १९७० मध्ये ३.२४ टन इतके सोन्याचे खाणीतून उत्खनन होत होते त्यामध्ये घट होत त्याचे प्रमाण १९७५ मध्ये २.८३ टन इतके झाले. १९८० मध्ये (२.४५ टन), १९८५ मध्ये (१.८५ टन), १९९० मध्ये (२.०८ टन), १९९५ (२.१२ टन), २००० मध्ये (२.६२ टन), २००४ मध्ये (३.५३ टन),

२००५ मध्ये (३ टन), २०१० मध्ये (२.८५ टन), २०१५ मध्ये (१.३२ टन), आणि २०२० मध्ये (१.५५ टन) इतके झाले. (स्रोत: इंडियन ब्युरो ऑफ माइन्स, मेटल्स फोकस, खाण मंत्रालय)

भारतातील सोने शुद्धीकरण कारखाने:

भारतात १८३३ टन क्षमतेची ३३ गोल्ड रिफायनरीज हरियाणा (एकूण ३९० टन क्षमतेची ४ रिफायनरीज), उत्तराखंड (एकूण ३९५ टन क्षमतेची ६ रिफायनरीज आणि उत्तराखंड सोबत गुजरात, हरियाणा आणि राजस्थान सोबत एकूण १७४ टन क्षमतेची प्रत्येकी एक एक रिफायनरीज), हिमाचल प्रदेश (एकूण ३० टन क्षमतेची १ रिफायनरीज), कर्नाटक (एकूण ६० टन क्षमतेची २ रिफायनरीज), केरळ (एकूण १५० टन क्षमतेची १ रिफायनरीज), तमीळनाडू (एकूण १३० टन क्षमतेची ४ रिफायनरीज), गुजरात (एकूण २३६ टन क्षमतेची ५ रिफायनरीज), महाराष्ट्र (एकूण १६० टन क्षमतेची ३ रिफायनरीज आणि महाराष्ट्र-तेलंगणा-पश्चिम बंगाल सोबत एकूण ३० टन क्षमतेची एक रिफायनरीज), उत्तर प्रदेश (एकूण ३० टन क्षमतेची १ रिफायनरीज), तेलंगणा (एकूण ३० टन क्षमतेची १ रिफायनरीज), दिल्ली (एकूण १८ टन क्षमतेची १ रिफायनरीज) आणि राजस्थान या राज्यामध्ये आहेत.

भारत देशांमध्ये सोन्याच्या दागिन्यांची मागणी (टनामध्ये):

वर्ष	भारत (मागणी टनामध्ये)	एकूण जागतिक (मागणी टनामध्ये)	एकूण जागतिक मागणीतील भारताचा हिस्सा (%)	वार्षिक वृद्धीचा दर (टक्केवारीमध्ये)
२०१०	६६१.७	२०५७.०	३२.१७	-
२०११	६१९.३	२१०३.८	२९.४४	-६.४१
२०१२	५९५.२	२१५६.१	२७.६१	-३.८९
२०१३	६१७.४	२७२६.०	२२.६५	३.७३
२०१४	६२७.५	२५३२.१	२४.७८	१.६४
२०१५	६६२.३	२४५९.१	२६.९३	५.५५
२०१६	५०४.५	२१०३.६	२३.९८	-२३.८३
२०१७	६०१.९	२२४०.५	२६.८६	१९.३१
२०१८	५९८.०	२२५०.२	२६.५८	-०.६५
२०१९	५४४.६	२१२६.७	२५.६१	-८.९३
२०२०	३१५.९	१३९८.२	२२.५९	-४१.९९
२०२१	६१०.९	२१४८.४	२८.४४	९३.३८
२०२२	६००.६	२०८९.६	२८.७४	-१.६९
२०२३	५७५.८	२११२.३	२७.२६	-४.१३

संदर्भ: Metals Focus, Refinitiv GFMS, ICE Benchmark Administration, World Gold Council

भारतीय सोन्याच्या बाजारपेठेचा बराचसा भाग पारंपारिक सोन्याच्या मागणीचा असून तो महत्त्वाच्या सांस्कृतिक आणि धार्मिक नाते प्रतिबिंबित करतो. हे आपणास २२-कॅरेट दागिन्यांना दीर्घकाळापासून दिलेले

प्राधान्य आणि वधूच्या दागिन्यांचे वर्चस्व यावरून दिसून येते. परंतु बदलत्या काळामध्ये ग्राहकांच्या पसंती क्रमामध्येही व अभिरुचीमध्ये बदल असल्यामुळे हलक्या वजनाच्या आणि जडवलेल्या दागिन्यांची बाजारपेठ विकसित होत आहे. पाठीमागील तीन दशकापासून

डॉ. दत्तात्रय निवृत्ती वाघमारे

ग्राहकांच्या उत्पन्नातील तसेच उत्पादकांच्या नफ्यातील वाढीमुळे भारतात मध्यम आणि मोठ्या वर्गात वाढ झाली आहे. उत्पन्नातील वाढीमुळे दागिन्यांच्या आवडीनिवडी आणि पसंतीही बदलल्या आहेत. त्याचबरोबर आर्थिक उदारीकरणाने सुवर्ण नियंत्रण कायदा रद्द करण्याचा मार्ग मोकळा केला, ज्यामुळे धातूची मुक्तपणे आयात करता आली. यामुळे किरकोळ व्यापाराची भरभराट होण्यास मदत झाली कारण सोने मिळवणे सोपे झाले.

सन २०१० मध्ये भारतात सोन्याच्या दागिन्यांची मागणी ही ६६१.७ मेट्रिक टन होती जी, एकूण जागतिक

सोन्याच्या दागिन्याच्या ३२.१७ टक्के होती. पुढे २०१५ मध्ये त्यामध्ये थोडीसी वाढ होऊन ६६२.३ मेट्रिक टन इतकीन मागणीत वाढ झाली परंतु एकूण जागतिक सोन्याच्या मागणीपैकी ही मागणी २६.९३ टक्के इतकी होती, तर २०२३ मध्ये ५७५.८ मेट्रिक टन इतकी झाली असून ती एकूण जागतिक सोन्याच्या मागणीपैकी ही मागणी २७.२६ टक्के इतकी आहे. एकंदरीत पाहता मागील दोन दशकामध्ये सोन्याच्या दागिन्याच्या मागणी घट होत चालली आहे.

भारत देशांमध्ये सोन्याच्या बार आणि नाण्यांची मागणी (टनामध्ये):

वर्ष	भारताची मागणी (टनामध्ये)	एकूण जागतिक मागणी (टनामध्ये)	एकूण जागतिक मागणीतील भारताचा हिस्सा (%)	वार्षिक वृद्धीचा दर (टक्केवारीमध्ये)
२०१०	३४०.१	१२०४.३	२८.२४	-
२०११	३५४.७	१५०२.०	२३.६२	४.२९
२०१२	३१९.०	१३२२.४	२४.१२	-१०.०६
२०१३	३४१.२	१७३०.२	१९.७२	६.९६
२०१४	२०६.०	१०६७.०	१९.३१	-३९.६२
२०१५	१९४.९	१०९१.०	१७.८६	-५.३९
२०१६	१६१.६	१०७३.१	१५.०६	-१७.०९
२०१७	१६९.३	१०४४.३	१६.२१	४.७६
२०१८	१६२.४	१०९०.७	१४.८९	-४.०८
२०१९	१४५.८	८७१.१	१६.७४	-१०.२२
२०२०	१३०.४	९०२.३	१४.४५	-१०.५६
२०२१	१८६.५	११८०.३	१५.८०	४३.०२
२०२२	१७३.६	१२२१.१	१४.२२	-६.९२
२०२३	१८५.२	११८५.४	१५.६२	६.६८

संदर्भ: Metals Focus, Refinitiv GFMS, ICE Benchmark Administration, World Gold Council

भारत देश हा जगातील दुसऱ्या क्रमांकाचा सर्वात मोठा बार आणि नाण्यांचा बाजार बनला आहे. तसेच भारतात भौतिक संपत्ती हा घरगुती बचतीचा सर्वात महत्त्वाचा भाग असून यामध्ये रिअल इस्टेट, आणि सोन्याचे आणि चांदीचे बार, नाणी आणि दागिने यांचा समावेश आहे. सन २०१० ते २०२३ या कालावधीचा विचार करता, भारतामध्ये सोन्याच्या बार आणि नाण्यांची मागणी ही घटत चालली आहे. ३४०.१ मेट्रिक टन, १९४.९ मेट्रिक टन, आणि १३०.४ मेट्रिक टन इतकी सोन्याच्या बार आणि नाण्यांची मागणी ही अनुक्रमे २०१०, २०१५ आणि २०२० या वर्षांमध्ये मध्ये घटत गेली, परंतु २०२० नंतर म्हणजे

कोविड महामारी नंतर सोन्याच्या बार आणि नाण्यांची मागणी ही वाढत जात ती २०२३ मध्ये १८५.२ मेट्रिक टन इतकी झाली आहे. जागतिक बाजाराच्या मागणीचा बाबतीत विचार करायचा झाला तर, भारतातील सोन्याच्या बार आणि नाण्यांची मागणी सन २०१० मध्ये २८.२४ टक्के, २०१५ मध्ये १७.८६ टक्के, २०२० मध्ये १४.४५ टक्के आणि २०२३ मध्ये १५.६२ टक्के इतकी झाली. यामागील कारण सांगायचे म्हटले तर, वित्तीय सामावेशनावर अधिक भर, सरकारी नियमात झालेला बदल जसे की, उच्च आयात शुल्क आणि बेहिशेबी पैशांवर प्रतिबंध, वाढत चाललेली लोकसंख्या आणि त्यांची आवड इत्यादी.

भारत देशांमध्ये सोन्याला ग्राहकांची मागणी

वर्ष	भारत मागणी (टनामध्ये)	एकूण जागतिक मागणी (टनामध्ये)	एकूण जागतिक मागणीतील भारताचा हिस्सा (%)	वार्षिक वृद्धीचा दर (टक्केवारीमध्ये)
२०१०	१००१.७	३२६१.३	३०.७१	-
२०११	९७४.०	३६०५.८	२७.०१	-२.७७
२०१२	९१४.२	३४७८.५	२६.२८	-६.१४
२०१३	९५८.६	४४५६.१	२१.५१	४.८६

डॉ. दत्तात्रय निवृत्ती वाघमारे

२०१४	८३३.५	३५९९.१	२३.१६	-१३.०५
२०१५	८५७.२	३५५०.१	२४.१५	२.८४
२०१६	६६६.१	३१७६.७	२०.९७	-२२.२९
२०१७	७७१.२	३२४८.८	२३.७४	१५.७८
२०१८	७६०.४	३३४०.९	२२.७६	-१.४०
२०१९	६९०.४	२९९७.८	२३.०३	-९.२१
२०२०	४४६.४	२३००.५	१९.४०	-३५.३४
२०२१	७९७.३	३३२८.६	२३.९५	७८.६१
२०२२	७७४.१	३३११.६	२३.३८	-२.९१
२०२३	७६१.०	३२९७.७	२३.०८	-१.६९

संदर्भ: Metals Focus, Refinitiv GFMS, ICE Benchmark Administration, World Gold Council

जगामध्ये जवळपास ३२६१.३ मेट्रिक टन इतकी एकूण सोन्याला ग्राहकांची मागणी सन २०१० मध्ये होती ती वाढत जाऊन २०१५ मध्ये ३५५०.१ मेट्रिक टन इतकी झाली, तर २०२० मध्ये २३००.५ मेट्रिक टन इतकी कोविड महामारीच्या कालावधी घटली, परंतु त्यानंतर २०२३ मध्ये ३२९७.७ मेट्रिक टन इतकी जागतिक सोन्याला ग्राहकांची मागणी झाली. यापैकी भारतातील ग्राहकांची सोन्याला मागणी सन २०१० मध्ये १००१.७

मेट्रिक टन (एकूण जागतिक मागणीच्या ३०.७१ टक्के), २०१५ मध्ये ८५७.२ मेट्रिक टन (एकूण जागतिक मागणीच्या २४.१५ टक्के) आणि २०२० मध्ये ४४६.४ मेट्रिक टन (एकूण जागतिक मागणीच्या १९.४० टक्के) इतकी कमी कमी होत गेली. परंतु कोविड महामारीवर मात केल्यानंतर या मागणीत झपाट्याने वाढ होऊन साध्य टी ७६१.० मेट्रिक टन म्हणजे एकूण जागतिक मागणीच्या २३.०८ टक्के इतकी २०२३ मध्ये झाली आहे.

भारत देशांमध्ये दरडोई ग्राहकांची सोन्याला मागणी (ग्रॅममध्ये)

वर्ष	दरडोई ग्राहकांची सोन्याला मागणी (ग्रॅममध्ये)
२०१०	०.८१
२०११	०.७७
२०१२	०.७२
२०१३	०.७४
२०१४	०.६४
२०१५	०.६५
२०१६	०.५०
२०१७	०.५७
२०१८	०.५६
२०१९	०.५०
२०२०	०.३२
२०२१	०.५७
२०२२	०.५५
२०२३	०.५३

संदर्भ: Metals Focus, Refinitiv GFMS, IMF WEO, World Gold Council

वाढत चालेले उत्पन्न हे दीर्घकालीन भारतीय सोन्याच्या मागणीचा सर्वात शक्तिशाली आणि महत्वाचा घटक आहे. कारण वाढत जाणारे उत्पन्न आणि वाढणारी लोकसंख्या यामुळे लोकांच्या उत्पन्नात वाढ होऊन एकूणच त्यातून सोन्याला मागणी वाढू शकते. परंतु सध्या स्थितीचा आढावा घेता असे लक्षात येते की, भारत जरी सोन्याचा दुसरा सर्वात मोठा ग्राहक असला तरी भारतातील सोन्याचा

दरडोई वापर हा खूपच कमी आहे. सन २०१० मध्ये ०.८१ ग्रॅम इतकी दरडोई ग्राहकांची सोन्याला मागणी होती ती घटत जाऊन सन २०१५ मध्ये ०.६५ ग्रॅम, २०२० मध्ये ०.३२ इतकी झाली आहे. परंतु २०२० नंतर दरडोई ग्राहकांची सोन्याची मागणी वाढून ०.५३ ग्रॅम इतकी २०२३ मध्ये झाली.

सोन्याचा एकूण पुरवठा (टनामध्ये)

वर्ष	भारत पुरवठा (टनामध्ये)
२०१२	९७०.८
२०१३	९८१.८
२०१४	१००१.८
२०१५	१००३.०
२०१६	६४०.९
२०१७	९७६.२
२०१८	८५३.१
२०१९	७७७.४
२०२०	४५४.०
२०२१	१००६.७
२०२२	७६०.१
२०२३	८५७.३

संदर्भ: Metals Focus, World Gold Council

भारतामधून सोन्याचा पुरवठा सन २०१२ मध्ये ९७०.८ मेट्रिक टन इतका होता. त्यामध्ये वाढ होऊन २०१५ मध्ये १००३.० मेट्रिक टन झाला परंतु कोविड महामारी मध्ये म्हणजेच २०२० मध्ये ४५४.० मेट्रिक टन

इतकाच सोन्याचा पुरवठा हा भारतातून झाला. तो पुन्हा वाढत जाऊन सन २०२३ मध्ये ८५७.३ मेट्रिक टन इतका झाला आहे.

भारतातील सोन्याचे दर (दर १० ग्रॅममागे)

वर्ष	भारतातील सोन्याचे दर (दर १० ग्रॅम मागे)	दरवर्षी वाढ (टक्केवारीमध्ये)
२०१०	२०७२८	-
२०११	२७३२९	३१.८५
२०१२	३०८५९	१२.९२
२०१३	२८४२२	-७.९०
२०१४	२६७०३	-६.०५
२०१५	२४९३१	-६.६४
२०१६	२७४४५	१०.०८
२०१७	२९१५६	६.२३
२०१८	३१३९१	७.६७
२०१९	३९१०८	२४.५८
२०२०	५०१५१	२८.२४
२०२१	४८०९९	-४.०९
२०२२	५५०१७	१४.३८
२०२३	६३२०३	१४.८८
२०२४	७३३९०	१६.१२

संदर्भ: <https://www.forbesindia.com/article/explainers/gold-rate-history-india/92539/1>

भारतामध्ये वर्षानुवर्षे सोन्याचा दर वाढत चाललेले आहेत. आपणास सन २०१० मध्ये १० ग्रॅम (म्हणजे एक तोळा) सोने रु. २०,७२८ मिळत होते ते २०१५ मध्ये रु.२४,९३१ मिळू लागला. अगदी कोविड महामारीमध्ये सुद्धा एक तोळा सोन्याचा दर रु.५०,१५१ इतका होता, तो सध्या २०२४ मध्ये रु. ७३,३९० इतके प्रचंड वाढले वाढला आहे. सोन्याच्या दरातील वार्षिक घट सन २०१३ (-७.९० टक्के), २०१४ (-६.०५ टक्के), २०१५ (-६.६४ टक्के) आणि २०२१ (-४.०९ टक्के) हे वर्षे वगळता

इतर वर्षांमध्ये किंमतीत मोठ्या प्रमाणात वाढ घडून आलेली आहे. सोन्याच्या किंमतीमध्ये झालेल्या वाढीला काही आर्थिक, भू-राजकीय, चलनाचे मूल्य, आयात कर, बदलती परीस्तीती या बाबी कारणीभूत आहेत.

सोन्याच्या किंमतीवर परिणाम करणारे घटक:

सोन्याचा दरावर वेगवेगळ्या आर्थिक निर्देशकांचा प्रभाव पडत असतो त्याचबरोबर भू-राजकीय घटनांचा तितकाच प्रभाव पडत असतो. सोन्याच्या किंमतींवर परिणाम करणारे काही प्रमुख घटक पुढीलप्रमाणे आहेत:

डॉ. दत्तात्रय निवृत्ती वाघमारे

१. **पुरवठा आणि मागणी:** कोणत्याही वस्तूप्रमाणे सोन्याच्या दरावर मागणी आणि पुरवठ्याचा परिणाम होतो. खाण उत्पादनातील बदल, पुनर्वापराचे दर आणि औद्योगिक मागणी यांचा बाजारातील सोन्याच्या उपलब्धतेवर परिणाम होऊ शकतो.
२. **भू-राजकीय तणाव:** राजकीय अस्थिरता, संघर्ष आणि भू-राजकीय तणाव सोन्याची मागणी वाढवू शकतात. जागतिक बाजारपेठेतील अनिश्चितता अनेकदा अशांत काळात गुंतवणूकदार सोन्याकडे गुंतवणूक करण्यास आकर्षिते जातात.
३. **तांत्रिक प्रगती:** सोन्याचा वापर हा इलेक्ट्रॉनिक्स आणि तंत्रज्ञानामध्ये केला जातो. सोन्याच्या वापर कमी करणारी तांत्रिक प्रगती सोन्याच्या किंमतीवर प्रभाव पाडू शकते.
४. **व्याजदर:** सोने ही नॉन-इलॅडिंग ॲसेट, बॉण्ड्स आणि सेव्हिंग अकाउंट्स यांसारख्या व्याज देणाऱ्या गुंतवणुकीशी स्पर्धा करते. व्याजदरातील बदल सोने ठेवण्याच्या संधी खर्चावर परिणाम करू शकतात, ज्यामुळे गुंतवणूकदारांच्या मागणीवर परिणाम होतो.
५. **चलनवाढ आणि चलनवाढ:** चलन अवमूल्यनाच्या काळात सोन्याचे मूल्य वाढत असते. याउलट, चलनवाढीच्या काळात सोन्याचे आकर्षण कमी होऊ शकते कारण गुंतवणूकदार अधिक स्थिर परताव्यासह मालमत्ता शोधतात.
६. **बाजारातील भावना आणि सट्टा:** बातम्या, घटना, बाजारातील अफवा आणि जोखीम मालमत्तेबद्दलची भावना या सर्व गोष्टींचा गुंतवणूकदारांच्या मनावर आणि सट्टाबाजीच्या व्यवहारावर परिणाम करून सोन्याच्या किंमतीवर अल्पकालीन चढउतार घडवू शकतात.
७. **मध्यवर्ती बँक धोरण :** मध्यवर्ती बँकांकडे लक्षणीय सोन्याचा साठा आहे, याचा अर्थ त्यांच्या खरेदी-विक्रीच्या व्यवहारामुळे सोन्याच्या किंमतीवर परिणाम होऊ शकतो. चलनविषयक धोरणे जसे की व्याजदर बदलाचा गुंतवणूकदारांच्या भावनेवर परिणाम करू शकतात.
८. **चलन सामर्थ्य:** सोन्याची किंमत यूएस डॉलरमध्ये आहे, त्यामुळे डॉलरच्या तुलनेत प्रमुख चलनांच्या मूल्यातील चढ-उतार सोन्याच्या किंमतीवर परिणाम करू शकतात.

संदर्भ:

१. Metals Focus, Refinitiv GFMS, ICE Benchmark Administration, World Gold Council
२. Metals Focus, Refinitiv GFMS, IMF WEO, World Gold Council
३. <https://www.forbesindia.com/article/explainers/gold-rate-history-india/92539/1>
४. Metals Focus, World Gold Council